

PSYCHOLOGICZNO-KULTUROWE CZYNNIKI POZUCIA ZAGROZENIA STANU BEZPIECZEŃSTWA SPOŁECZNEGO

PSYCHOLOGICAL AND CULTURAL FACTORS OF FEELING INSECURITY IN TERMS OF SOCIAL SECURITY

Edward Karczewski¹

WLO / WAT

Abstract: Article is about the psychological and cultural determinants of social security as a component of national security. It is attempt to show some of the mechanisms of cognitive-emotive implying certain moods of citizens against threats to their sense of normal functioning, duration and development.

Streszczenie: Artykuł dotyczy psychologiczno-kulturowych wyznaczników poczucia bezpieczeństwa społecznego jako składowej bezpieczeństwa narodowego. Jest próbą ukazania niektórych mechanizmów kognitywno-emotywnych implikujących określone nastroje obywateli na tle poczucia zagrożeń ich normalnego funkcjonowania, trwania i rozwoju.

Keywords: social security, insecurity, psychological and cultural factors.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo społeczne, poczucie zagrożenia, czynniki psychologiczno-kulturowe.

Wstęp

Poczucie zagrożenia bezpieczeństwa zbiorowego nie jest tożsamy z jego stanem faktycznym, np. niedostatkiem ładu społecznego. To rodzaj zjawiska, które manifestuje się lękiem lub jego potęgowaniem. Można stwierdzić, że nie rzeczywistość jako taka bywa groźna, a przekonanie o niej. Wszystko co tajemnicze, zakamuflowane rodzi niepokój lub strach. Są one często błędną interpretacją tego, co dzieje się naprawdę. Chroniczne ich przeżywanie zawęża pole świadomości. Człowiek boi się czegoś, gdyż cechuje go instynkt przetrwania. Istnieje przekonanie, że „bezpieczeństwo nie jest wszystkim, ale bez niego wszystko jest niczym”. Według głośnej teorii A. Masłowa – jest ono nie tylko elementarną potrzebą biopsychiczną, lecz jedną z centralnych kategorii antropocentrycznych stanowiących fundament ludzkiego działania. Mówi się, że bezpieczeństwo społeczne to podstawowa wartość człowieka

---

¹ Dr Edward Karczewski jest adiunktem naukowo-dydaktycznym Wojskowej Akademii Technicznej; zainteresowania naukowe: psychologia, antropologia kulturowa, obronność; autor wielu publikacji książkowych i artykułów w tym zakresie; promotor około 220 absolwentów.

i cel instytucji państwa jako formy organizacji życia społecznego. A zatem, „jaka zbiorowość, taki człowiek”.

W procesie neurobiologicznym (jednostkowym) natomiast długotrwałe odczuwanie zagrożenia dla życia lub zdrowia powoduje dezintegrację sensoryczną, wskutek czego bodźce zmysłowe nie są całkowicie wykorzystane w świadomym i efektywnym działaniu. Jeśli z jakichś powodów mózg blokuje informacje zagrożeniowe uzyskiwane od receptorów, to mogą być kłopoty z adekwatną reakcją na bodźce. Wówczas pojedyncze osoby czy większe grupy ludzi dostrzegają jedynie to, co chciałyby dostrzec. Dzieje się tak, jeśli:

- a) kanały receptoryczne (nadmiernie otwarte) dają nadwrażliwość,
- b) drogi sensoryczne (słabo otwarte) powodują niedowrażliwość,
- c) mamy do czynienia z wadliwym funkcjonowaniem organów zmysłowych; w niniejszym układzie odbiór bodźców ze świata ulega silnemu zakłóceniu i nie jest odzwierciedlany przez mózg. Ma to miejsce zwłaszcza w sytuacjach ekstremalnie trudnych, dotyczących ludzi w sensie indywidualnym / grupowym.

Celem opracowania jest zwrócenie uwagi na psychologiczno-kulturowe wyznaczniki bezpieczeństwa społecznego jako istotnej składowej bezpieczeństwa narodowego. Próba ukazania niektórych mechanizmów kognitywno-emotywnych implikujących określone odczucia obywateli w zakresie zagrożeń ich normalnego funkcjonowania, trwania i rozwoju. W przygotowaniu artykułu wykorzystano metodę analizy literatury naukowej oraz obserwacji uczestniczącej.

Psychologiczne czynniki odczucia zagrożeń dla bezpieczeństwa społecznego

Psychologiczne rozumienie niedostatku poczucia bezpieczeństwa wynika nie tylko z oddziaływań określonych czynników zewnętrznych, lecz także z tego, jak postrzega je sam człowiek. Dlatego może ono być analizowane w sensie zmiennych obiektywnie funkcjonalnych (np. warunków życia), jak i wymiarze subiektywnym odnoszącym się do indywidualnych cech i doświadczeń podmiotu. Istotne w tym przypadku jest, w jakim stopniu lub zakresie człowiek dostrzega i przeżywa aktualną sytuację; ma orientację natężenia różnorodnych – bezpośrednich zagrożeń osobistych. Chodzi głównie o tzw. świadomość stałą („tu i teraz”) oraz latentną (co nastąpi, czego możemy lub nie doświadczyć). Pierwsza polega na marzeniu, myśleniu o celu, druga natomiast na antycypacji ewentualnych korzystnych bądź traumatycznych wydarzeń. Dzięki świadomości stałej zdajemy sobie sprawę z własnych procesów psychicznych; rzeczy i zjawisk zewnętrznych. Świadomość latentna (potencjalna) jest stanem, w którym jesteśmy zdolni do internalizacji (uwewnętrznienia) czegoś, ale w danym momencie nie bierzemy tego pod uwagę.

Bezpieczeństwo społeczne traktuje się jako kategorię bezpieczeństwa narodowego oznaczającą ochronę egzystencjalnych podstaw życia ludzi, zapewnienie

możliwości zaspokojenia indywidualnych potrzeb (materialnych i duchowych) oraz realizację aspiracji życiowych przez tworzenie warunków do pracy i nauki, ochronę zdrowia oraz gwarancje materialne. Ten rodzaj bezpieczeństwa obejmuje całokształt działań prawnych, organizacyjno-profilaktycznych realizowanych przez podmioty rządowe i pozarządowe oraz samych obywateli. Mają one na celu zapewnienie odpowiedniego poziomu egzystencji osobom, rodzinom, grupom oraz niedopuszczenie do ich społecznego lub „cyfrowego” wykluczenia. Jednak oferowana pomoc i wsparcie ze strony państwa nie może prowadzić do tzw. bezradności i bierności obywatelskiej. W aspekcie bezpieczeństwa społecznego wyodrębniamy zatem trzy główne obszary działań na rzecz dobra wspólnego:

- 1) obszar polityczny – stanowiący przedsięwzięcia realizowane przez instytucje rządowe / pozarządowe;
- 2) obszar wspólnotowy – obejmujący wsparcie materialne, wymianę świadczeń oraz usługi np. między rodzinami, sąsiadami;
- 3) obszar obywatelski – polegający na idei samopomocy, wykorzystujący inicjatywy grup lokalnych, wolontariat czy organizacje pozarządowe².

Bezrobocie, ubóstwo, narkomania, bezdomność itp. stanowią dostrzegalne zagrożenia egzystencjalne powodujące dysfunkcjonalność wielu grup społecznych. Obserwacje uczestniczące dowodzą, że coraz większym problemem staje się m.in. przestępczość czy kwestia znacznej liczby ludzi utrzymujących się tylko z zasiłku dla bezrobotnych. Dla około 24% Polaków głównym wyznacznikiem bytowania są świadczenia socjalne. Dane GUS pokazują np., że w roku 2014 ok. 7,4% obywateli żyło w skrajnym ubóstwie. W bardzo trudnym położeniu materialnym są ci, którzy utrzymują się ze źródeł pozazarobkowych (w tej części stopa ubóstwa wynosi 21%). Dotkliwa bieda dotyczy także osób pracujących (6,7%). Do zagrożeń bezpieczeństwa społecznego zaliczamy również tzw. niebezpieczeństwa niekonwencjonalne, które nie są jeszcze wystarczająco zdefiniowane oraz dokładnie nazwane. A jak wiadomo, mogą godzić w biologiczne czy egzystencjalne podstawy istnienia całych grup, wpływać na jakość życia szerszych zbiorowości społecznych.

Poczucie bezpieczeństwa stanowi jeden z podstawowych motywów i wartości człowieka. Najbliższy obraz świata, jaki w sobie tworzymy, jest zróżnicowany, jego elementy odczuwane są dodatnio lub ujemnie, traktowane jako dobre albo złe. Uwewnętrznia się nam obrazami wytworów i działań ludzkich, którym nadawana zostaje pewna wartość³. Stan poczucia zagrożenia bezpieczeństwa rozpatruje się na ogół w kontekście jakiegoś regionu, obszaru. W przeciwnym razie pojęcie to nie ma wyraźnego desygnatu, mimo że wpływa na inne rodzaje bezpieczeństwa, np. na bezpieczeństwo publiczne. Na skutek rozwoju nowoczesności tzw. systemy abstrakcyjne odgrywają coraz ważniejszą rolę w koordynacji życia oraz bezpie-

² Zob. <http://stosunki-miedzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/797-bezpieczenstwo-spoeczne-w-polsce?start=1> [8.11.2016].

³ T. Tomaszewski, *Z pogranicza psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1997, s. 217.

czeństwa społecznego. Organizacja tych systemów wymaga redukcji jakichkolwiek zewnętrznych „zakłóceń”⁴, a w dużej mierze odnosi się do:

- rozszerzenia władzy administracyjnej przez wzmożenie instytucji nadzoru (ugruntowanie w większym lub mniejszym stopniu panowania klas lub grup nad innymi);
- reorganizacji sfery prywatnej i publicznej (nowoczesność państwa obywatelskiego pozostaje z nimi w relacji zwrotnej); społeczeństwo obywatelskie staje się „drugą stroną” procesu ingerencji państwa w sprawy życia codziennego;
- wzrostu znaczenia poczucia wstydu do poczucia winy (wstyd bezpośrednio wpływa na refleksyjne projektowanie własnej tożsamości człowieka).

Zdaniem socjologów przedsięwzięcia te sprawiają, że jednostka w coraz mniejszym stopniu opiera się nakazom zewnętrznym, a bardziej refleksyjnie i bezpiecznie projektuje swoją tożsamość. Dostrzega się często, że poczucie wspólnej rzeczywistości ludzi i rzeczy jest mocne i kruche zarazem. Natomiast jego siła tkwi w przewidywalności warunków codziennego ich funkcjonowania, które są wytwarzane przez racjonalne myślenie i działanie. „Odporność”, która decyduje o pozytywnym stosunku do rzeczywistości, wywodzi się głównie z międzyludzkiego zaufania. Od tego zaufania zależy również nabycie umiejętności określania innych osób, obiektów czy zagrożeń.

Trzeba podkreślić, że percepcja odczuwania bezpieczeństwa stanowi odzwierciedlenie faktycznego stanu rzeczy (zagrożenia rzeczywistego, potencjalnego) lub może być fałszywa (mispercepcja). Mispercepcja jest skutkiem dużej złożoności uwarunkowań bezpieczeństwa (zwłaszcza międzynarodowego), równoczesnego odbioru informacji prawdziwej i fałszywej, a także niedomagań jednostek postrzegających. Raczej użyteczne są te koncepcje, które eksponują zarówno obiektywne, jak i subiektywne warunki poczucia bezpieczeństwa⁵, tj. występowanie dłuższego i rzeczywistego zagrożenia wewnętrznego, a postrzeganie tego zagrożenia nie jest urojone; stan obsesji nasilający się wówczas, gdy nieznaczące zagrożenie traktowane jest jak stan fałszywego braku zagrożenia (bezpieczeństwa), czyli takie dostrzeganie sytuacji, w której zagrożenie zewnętrzne jest poważne, a recypowanie staje się minimalne; stan bezpieczeństwa mający miejsce wtedy, gdy jego zagrożenie zewnętrzne jest prawie niezauważalne, a jego postrzeganie dokładne.

Obiektywne czynniki poczucia zagrożenia bezpieczeństwa są na ogół rozproszone – trudno definiowalne. Nie zawsze dadzą się antycypować i niełatwo im zaradzić – chyba dlatego bywają jakby pomijane czy lekceważone. Są składnikami losu ludzkiego, szczęścia i trwogi w jednym. Natomiast w obszarze bardzo istotnych i nieurojonych zmiennych, poczucia niezakłóconego procesu trwania rozwoju człowieka jest przede wszystkim jego kapitał społeczny – inni ludzie. Czy są np. uważni, myślący, wrażliwi, umieją odszukać i powiązać ciągi zdarzeń przyczynowo-skutko-

⁴ A. Giddens, *Nowoczesność i tożsamość*, PWN, Warszawa 2002, s. 184.

⁵ R. Ziemia, *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 1(86), 2012.

wych. Ale też niezbywalnymi elementami społecznego potencjału bezpieczeństwa są: struktury instytucjonalne, nierówności i konflikty społeczne, stan świadomości ludzi dotyczący bezpieczeństwa narodowego. Kapitał społeczny zawiera się w esencji społeczeństwa, w formie obowiązujących norm współżycia i zaangażowania. Społeczności o wysokich kompetencjach, odpowiednio dostosowanych do współczesnych zagrożeń oraz wyzwań dla bezpieczeństwa, to nieodzowny warunek rozwoju społeczno-gospodarczego i bezpieczeństwa obywateli. Z aktualnych danych sondażowych badania opinii publicznej wynika, że istotnymi wyznacznikami decydującymi o możliwości rozwoju naszego kraju są współdziałanie, samodzielność, kreatywność myślenia, podmiotowość i uczciwość. Jednak proces ten nie mógłby się materializować bez optymalnego psychologiczno-społecznego odczuwania stanu komfortu „bycia” i działania w nim. Wielu specjalistów utrzymuje, że postnowoczesność wprowadza nowe, nieznane parametry ryzyka. Świat późnonowoczesny jest światem, w którym (bez względu na postępy negocjacji międzynarodowych) ryzyko masowej destrukcji jest wciąż obecne. Daje ono o sobie znać dopóty, dopóki ewidentnie istnieje zagrożenie bronią jądrową, a technika będzie zaangażowana w tworzenie nowego uzbrojenia. Pojawia się też ryzyko w postaci totalitarnych supermocarstw. Jest to świat wytwarzający nowe formy „zróżnicowania” i „rozproszenia”. Owo zróżnicowanie i rozproszenie nie pozostaje bez wpływu na kształtowanie się regionalnego / lokalnego bezpieczeństwa społecznego różnorodnych wspólnot narodowych.

Poczucie zagrożenia na tle kulturowym

Kultura sama w sobie nie jest ani dobra, ani zła. Ale istotną rzeczą w jej rozumieniu wydaje się być to, jak ów dorobek cywilizacyjny, duchowy ludzkości jest doceniany, szanowany. Bo interpretacja zachowań wg określonych paradygmatów kulturowych wiąże się z rozumieniem człowieka i jego działań. Ujęcie to zakłada funkcjonowanie pluralistycznego świata stanowiącego wielość bytów, z których każdy ma swoje niepowtarzalne oblicze⁶. Ernst Cassirer na przykład uważał, że wszystkie formy ludzkiej działalności są ze sobą powiązane, ale dostrzegał również to, że tworzone przez nie światy kultury nie współistnieją ze sobą w harmonii⁷. Nie analizował jednak rangi tego przeciwieństwa, które obecnie daje o sobie znać i staje się przesłanką zagrożeń międzykulturowych. W świecie kulturowym nie szukamy takich samych wytworów, lecz jedności dążeń i procesu twórczego. Znajdujemy jakiś wspólny charakter, w którym te dążenia i procesy nie muszą być nadmiernie opozycyjne / konfliktowe.

Nie wnikając w szczegółowe rozważania teoretyczne, warto przytoczyć kilka interesujących znaczeń słowa „kultura”:

- stanowi ona globalną funkcję życia osobowego (E. Mumer);
- jest kreacją przez nas samych naszej ludzkości (J. Lecroix);

⁶ M.A. Krąpiec, 1996, s. 148-150.

⁷ E. Cassirer, *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, op. cit., s. 26.

- kultura to całość poznań nabytych, które pozwalają umysłowi na rozwijanie zmysłu krytycznego smaku, osądu (Słownik M. Roberta);
- kultura to ciągle ewoluująca świadomość, jaką człowiek ma o sobie i o świecie (J.P. Sartre);
- to sposób wzbogacania i uszlachetniania człowieka (H. Massis);
- kultura zawiera w sobie całość wartości duchowych, wytworów ducha, które patronują społeczności ludzkiej (G. Larousse);
- kultura to wyraz narodu, jego preferencji, zakazów, modeli (F. Fanon);
- kultura jest intelektualizacją natury (M.A. Krąpiec)⁸.

Kultura jako uprawa ludzkiej natury pojmowana jest na ogół w sensie sposobu istnienia i bytowania człowieka; dotyczy głównie tego, co „buduje” lub zmienia nas wewnątrz (np. myśli, uczucia, sumienie) i na zewnątrz (sposoby bycia, reagowania i działania) wobec innych oraz siebie. Osiągnięcia kulturowe cechują się długotrwałością i mają wartość dla licznych pokoleń⁹. Kultura ma też w sobie pewne składniki „peryferyjne”, których wartość jest przemijająca. Tracą swoje znaczenie, degradując się po jakimś czasie. Miary wartości kulturowych są fenomenem społecznym i trudno o ich zaistnienie poza zbiorowością. Społeczeństwo jest nierozłącznie powiązane z kulturą materialną, symboliczną, a nade wszystko socjetalną. Odnoszą się one do niwelowania rozbieżności między „odwagą działania dla idealnego świata, o którym się sądzi, iż jest prawdziwą ojczyzną człowieka, i oportunizmem przystosowania do wymagań rzeczywistości. Bo istnieje dramatyczna antynomia ludzkiego życia między człowiekiem prawdziwym, który niestety, nie istnieje w rzeczywistości, a człowiekiem rzeczywistym, który, niestety, nie jest człowiekiem prawdziwym”¹⁰. Rzeczywistość kulturowa charakteryzuje się dużym naciskiem na idealne kategorie życia podmiotu i społeczeństwa. Wymaga ona naprawy i ochrony, a działania te nie mogą być zorganizowane bez uwzględnienia wartości. I na nic zda się przeżywanie zastanej sytuacji społecznej, jaka ona była – lepiej analizować to, jaką się staje.

Kultura w dużej mierze rzutuje zarówno na sposób i jakość egzystencji całych grup, jak i poziom respektowania obowiązujących norm życia, zachowań, obyczajów, utrzymania tożsamości / podmiotowości człowieka. Tożsamość kulturowa nabiera szczególnego znaczenia w momentach napięć społecznych, zaostрения się konfliktów narodowościowych czy odczuwania bezpośrednich zagrożeń ładu i poczucia bezpieczeństwa wewnętrznego. Może to być „wojna” kulturowa, która jest antykulturą, bo służy niedorozwojowi albo zniszczeniu człowieka. W rozumieniu niektórych autorów wojna kulturowa polega na tym, że zdecydowana część społeczeństwa nie zdaje sobie sprawy z wagi i skali zjawiska, przez swoją nieświad-

⁸ Zob. P. Jaroszyński, *Kultura i cywilizacja na przestrzeni dziejów*, <http://www.piotrjaroszyński.pl/felietony-wywiady/719-kultura-i-cywilizacja-na-przełomie-Dziejow> [17.11.2016].

⁹ J. Koziński, *Transgresja i kultura*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1997, s. 186.

¹⁰ B. Suchodolski, *Wychowanie i odpowiedzialność za świat*, [w:] *Sposoby istnienia. Działanie wobec siebie i innych* (praca zbiorowa pod red. J. Rudniańskiego i K. Murawskiego), PIW, Warszawa 1998, s. 209.

domość może się przyłączyć do dewastatorów kultury. W. Burszta¹¹, analizując zjawisko wojny kulturowej, opisuje przykłady sporów społecznych wynikających z braku konkretnego zakotwiczenia w układzie zbiorowo uznawanych ocen i respektowanych wartości odnoszących się przede wszystkim do tradycji, rodziny, seksualności, popnacionalizmu i pamięci narodowej. Tradycyjne wzory życia, wg autora, są wypierane przez coraz bardziej zdumiewające, alternatywne hipotezy organizacji zbiorowego bytu. Na tym tle pojawiają się fronty konfliktów (wojny kulturowe) – dlatego, że toczą się w sferze moralności. Jak się wydaje – rodzi to swoistą schizofrenię społeczną, w której nigdy nie wiadomo, co jest rzeczywistością, a co snem, co jest dobrem, a co złem. A zmanipulowany i bezkrytyczny ludzki mózg nie jest w stanie powrócić do normalnego oglądu rzeczywistości. Nie jest zdolny do normalnej percepcji świata, ponieważ nie może uwiarygodnić tego, co jest prawdziwe, a co udawane. Karmiony ciągiem sprzecznych, często zakamulowanych, nonsensownych informacji, nie może się zorientować, które z nich są właściwe lub niezgodne z tym, co „widać i słyszać”. Wszystko to, co jest widzialne i słyszalne dla normalnie funkcjonującej osoby X czy Y na poziomie „serca” i umysłu, nie jest zjawą ani snem. Wywiera to kolosalny wpływ na poczucie bezpieczeństwa społecznego. Narzędzia badawcze stosowane do adekwatnego rejestrowania tego stanu są często nieodpowiednio albo źle wykorzystywane. Bywa tak, że ludzie coś konkretnego „wiedzą, ale nie powiedzą”. A dlaczego nie chcą powiedzieć? – to już wymaga oddzielnych analiz poznawczych.

Sondaż diagnostyczny CBOS (realizowany metodą wywiadów bezpośrednich) na temat: czy Polacy są zadowoleni / niezadowoleni z bezpieczeństwa społecznego / sytuacji w kraju (badania z dnia 22.09.2016 r.) pokazuje, że w opinii 37% ankietowanych sytuacja w kraju zmierza w dobrym kierunku, a przeciwnego zdania jest 47%. Znacząca część badanych wyraża niezadowolenie z sytuacji na krajowej scenie politycznej. Według danych Centrum Badania Opinii Społecznej odpowiednio oceniana jest także gospodarka kraju; 48% badanej populacji uważa, że jest ona przeciętna, 31% ocenia ją pozytywnie, a 21% okazuje niezadowolenie. Ponadto we wrześniu 2016 roku wzrosło poczucie zagrożenia bezrobociem – 68% deklaruje pewność zatrudnienia, a ponad 30% liczy się z utratą pracy. Jeśli chodzi o prognozy na kolejny rok, respondenci wyrażają przekonanie, że sytuacja w aspekcie społeczno-politycznym i gospodarczym pozostanie bez zmian.

W świetle innych danych prawie co trzeci Europejczyk narzeka, że jego zarobki nie pozwalają godnie żyć. Spadkowi nastrojów towarzyszy wciąż zjawisko emigracji zarobkowej. Odnośnie do Polski – wskaźnik deklarujących chęć opuszczenia kraju utrzymuje się na poziomie 17%. Ale, co niezbyt pocieszające – obywatele ankietowanych zbiorowości nie wybraliby na kierunek emigracji zarobkowej Polski. Natomiast na pierwszym planie stawiane są Niemcy i Wielka Brytania. Okazuje się bowiem, że na ok. 21 tys. ankietowanych z kilkudziesięciu

¹¹ W. Burszta, *Kotwice pamięci. Wojny kulturowe z popnacionalizmem w tle*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 2013, s. 28-35.

krajów tak duży odsetek niezadowolonych nie pojawił się od czterech lat. Bez mała 43% przynajmniej, że w ciągu ostatniego roku co najmniej raz nie opłaciło ważnych zobowiązań finansowych. Ponad 51% badanych jako przyczynę wskazuje brak pieniędzy¹². Zagrożenia bezpieczeństwa społecznego dają coraz bardziej o sobie znać, a walka z nimi nie zawsze jest skuteczna. Duża liczba ludności obawia się utraty pracy, zagrożeń zdrowia, a głównie pogorszenia warunków bytowych; obserwuje się coraz częstsze przypadki przestępczości, a także skutki wynikające z trudności adaptacyjnych osób niemających stałego zatrudnienia.

Nieprzewidywalne, silne zagrożenie dla poczucia bezpieczeństwa społecznego może wywoływać przenikanie kulturowe w postaci fali migracyjnej uchodźców. Na przykład, z około miliona emigrantów, którzy dotarli do Europy w 2015 roku, większość nielegalnie przekroczyła granice, docierając na greckie wyspy, a następnie przedostała się na tereny państw zachodnich Unii Europejskiej. Istnieje niebezpieczeństwo powiązania imigrantów z zagrożeniem terrorystycznym. Według danych Frontexu (Europejskiej Agencji Straży Granicznej i Przybrzeżnej) okazuje się m.in., że szlaki migracyjne bywają wykorzystywane do przerzutu różnego typu broni z regionów, które niegdyś były objęte konfliktem (np. Bałkany). Zwiększyła się też o 42% liczebność imigrantów z północno-zachodniej Afryki. Dane Europejskiego Urzędu Wsparcia Azylowego (EAOS) pokazują, że liczba wniosków o przyznanie azylu w UE w 2015 r. przekroczyła 1,3 miliona. Tak więc może to skutkować negatywnym zjawiskami ostrego przenikania „wzorów” kulturowych.

Ze spotęgowanego przenikania kulturowego (dyfuzji kulturowej) nasila się akulturacja, czyli proces gwałtownego przeobrażania danej kultury pod wpływem obcych reguł kulturowych¹³. Trzeba zatem koncentrować się nie tylko na kwestiach zagrożeń globalnych, wywołujących poczucie braku identyfikacji czy stabilności, lecz także redukcji zagrożeń dla bezpieczeństwa lokalnego¹⁴. Brak odczuwania ładu i spokoju wewnętrznego może doprowadzić do nasilających się konfliktów międzynarodowych.

Charakterystycznymi elementami naszego trwania i rozwoju są m.in. takie ich zagrożenia jak dysfunkcje globalnych mechanizmów rynkowych albo odradzanie się utopijnych systemów totalitarnych. W niniejszych konfiguracjach społeczno-politycznych tzw. refleksyjny projekt ludzkiej tożsamości odrzuca dawne, a generuje nowe obszary i zasady samorealizacji kulturowej. Autentyczność, otwartość i myślenie dialogiczne stają się niezastąpionymi wartościami w zakresie tworzenia oczekiwanych miar bezpieczeństwa społecznego.

¹² <http://www.money.pl/gospodarka/unia-uropejska/wiadomosci/artukul/zarobki-w-europie-emigracja-european-consume>

¹³ E. Nowicka, *Świat człowieka – świat kultury*, PWN, Warszawa 2013, s. 56-58.

¹⁴ G. Michałowska, *Bezpieczeństwo kulturowe w warunkach globalizacji procesów społecznych*, Wrocław 2000, s. 130-134.

Zakończenie

Z racji ograniczonej objętości artykułu zwrócono jedynie uwagę na niektóre kwestie dotyczące poczucia bezpieczeństwa społecznego. Wydaje się, że czynniki psychologiczne i kulturowe są tu bardzo istotne. Akcentują one, że funkcjonowanie człowieka w okresie późnej nowoczesności jest dosyć skomplikowane i zagrożone. Jak wykazują obserwacje życia społecznego, reagowanie / zachowania wobec zastanej rzeczywistości bywają nieraz z pogranicza normy i anormy. Tego rodzaju sytuacje mają ewidentne przyczyny. Słabnie rola tradycji i samoświadomości na „korzyść” wzrostu bezrefleksyjnego pojmowania współzależności pomiędzy globalnością a lokalnością w organizowaniu życia indywidualnego lub grupowego. Rośnie waga celebrowania podmiotowości. Okoliczności te kreują nową „politykę życia”, być może całkiem inną „politykę rozumu”. Niektóre działania inwencyjne przekraczają utarte schematy proceduralne, ulepszają / pogarszają relacje człowieka ze światem zewnętrznym.

Miliony ludzi kierują się pragnieniem „autentyczności egzystencjonalnej”, chcą tego, by naprawdę „żyć” (*real living*). Jednak w kontaktach z odmiennością kulturową maleją naciski obyczajowe. To co standardowo było zabronione w pewnej kulturze, w innej może okazać się niesankcjonowane. Nadszedł czas sprawdzania funkcjonowania nowych idei, myśli, zachowań. Wszystko jest niepowtarzalnym doświadczeniem. Ale nie zawsze jest pełna świadomość, że jakies dogmaty, myśli czy towarzyszące im emocje są uwarunkowane kulturowo. Istnieje jednak orientacja, że ekspansja cywilizacji wschodniej czy zachodniej może zagrażać odradzaniu regionalnej / lokalnej osobliwości kulturowej. Dyfuzje kulturowe mogą być nie tylko zamierzone, prestiżowe, lecz także niebezpieczne dla własnego systemu kulturowego.

BIBLIOGRAFIA

- [1] BURSZTA W., *Kotwice pamięci. Wojny kulturowe z popnacionalizmem w tle*, Wydawnictwo Iskry, Warszawa 2013.
- [2] CASSIRER E., *Esej o człowieku. Wstęp do filozofii kultury*, Warszawa 1997.
- [3] CIECIUCH J., *Nadzieja jako moderator związku poczucia koherencji z preferencjami wartości*, „Fides of Ratio” 2010/2.
- [4] CZAJA J., *Kulturowe czynniki bezpieczeństwa*, Krakowskie Towarzystwo Edukacyjne, Kraków 2008.
- [5] GIDDENS A., *Nowoczesność i tożsamość*, PWN, Warszawa 2002.
- [6] GIERYSZEWSKI J., *Bezpieczeństwo społeczne. Studium z zakresu teorii bezpieczeństwa narodowego*, Oficyna Wydawnicza Delfin, Warszawa 2003.
- [7] JAKUBCZAK R., SKRABACZ A., GĄSIÓREK K., *Obrona narodowa w tworzeniu bezpieczeństwa Polski XXI w. Podręcznik przysposobienia obronnego dla studentek i studentów*, Bellona, Warszawa 2008.

- [8] KLAMUT R., SOMMER H., MICHALSKI K., *Aktywność obywatelska we współczesnym społeczeństwie demokratycznym. Wybrane zagadnienia*, SEITON, Kraków 2010.
- [9] KLAMUT R., *Bezpieczeństwo jako pojęcie psychologiczne*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej”, z. 19(4/2012).
- [10] KŁOSKOWSKA A., *Kultura masowa. Krytyka i obrona*, PWN, Warszawa 2006.
- [11] KOZIELECKI J., *Transgresja i kultura*, Wydawnictwo Akademickie „Żak”, Warszawa 1997.
- [12] LESZCZYŃSKI M., *Bezpieczeństwo społeczne Polaków wobec wyzwań XXI wieku*, Wyd. Delfin, Warszawa 2010.
- [13] MEŁOSIK Z., *Tożsamość, ciało i władza w kulturze instant*, Oficyna Wyd. Impuls, Kraków 2010.
- [14] MICHAŁOWSKA G., *Bezpieczeństwo kulturowe w warunkach globalizacji procesów społecznych*, Wrocław 2000.
- [15] NOWICKA E., *Świat człowieka – świat kultury*, PWN, Warszawa 2013.
- [16] ORCZYK J., *Polityka społeczna: uwarunkowania i cele*, Wyd. Akademii Ekonomicznej, Poznań 2005.
- [17] POMYKAŁO M., *Bezpieczeństwo – w poszukiwaniu definicji*, „Zeszyty Naukowe Politechniki Rzeszowskiej: Zarządzanie i Marketing” (2010/17).
- [18] SKRABACZ A., *Bezpieczeństwo społeczne – podstawy teoretyczne i praktyczne*, Elipsa, Warszawa 2012.
- [19] STAŃCZYK J., *Współczesne pojmowanie bezpieczeństwa*, Wyd. ISP PAN, Warszawa 1996.
- [20] SUCHODOLSKI B., *Wychowanie i odpowiedzialność za świat*, [w:] *Sposoby istnienia. Działanie wobec siebie i innych* (praca zbiorowa pod red. J. Rudniańskiego i K. Murawskiego), PIW, Warszawa 1998.
- [21] TOMASZEWSKI T., *Z pogranicza psychologii i pedagogiki*, Warszawa 1997.
- [22] ZIEMBA R., *O tożsamości nauk o bezpieczeństwie*, „Zeszyty Naukowe AON”, nr 1(86), 2012.

STRONY INTERNETOWE

- [1] <http://stosunki-międzynarodowe.pl/bezpieczenstwo/797-bezpieczenstwo-spoleczne-wpolsce?start=1> [8.11.2016].
- [2] <http://awww.fakt.pl/wydarzenia/polityka/polacy-niezadowoleni-z-sytuacji-w-kraju-najnowszy-sondaz-polacy-niezadowoleni> [14.11.2016].
- [3] <http://www.piotrjaroszyński.pl/felietony-wywiady/719-kultura-i-cywilizacja-na-przełomie-Dziejow> [17.11.2016].

WYMOGI REDAKCYJNE „PRZEGLĄDU NAUK O OBRONNOŚCI”

Uprzejmie prosimy przygotowywać teksty według poniższych wskazówek.

Przesyłany do publikacji artykuł powinien być wykonany w edytorze tekstu Word lub kompatybilnym, a także kompletny, czyli zawierać tekst główny wraz z załącznikami (przypisy, bibliografia, indeksy, podpisy pod ilustracjami itp.) i wszystkimi rysunkami – należy go wysłać pod adres e-mail: redakcja.pno@wat.edu.pl.

Do tekstu powinny być dołączone informacje o autorze:

- dokładny adres do korespondencji,
- tytuł naukowy, zajmowane stanowisko oraz miejsce pracy,
- notka o autorze w języku polskim i angielskim.

INFORMACJE O TEKŚCIE:

- Tekst artykułów w języku polskim, rosyjskim lub angielskim.
- Cały tekst powinien liczyć maksymalnie 40 tys. znaków, czyli 20-25 stron znormalizowanego maszynopisu – włączając w to tekst właściwy, abstrakty, słowa kluczowe, tabele i wykresy, przypisy oraz spis literatury.
Do tekstu powinny być dołączone abstrakty w języku polskim i angielskim (maksymalnie 1200 znaków), zawierające wskazanie celów, metod analizy i głównych wniosków oraz ekspozycję wartości dodanej uzyskanej z podjętej problematyki.
- Tytuł artykułu w języku polskim i angielskim.
- Do tekstu powinny być dołączone słowa kluczowe (od 5 do 8 słów) w języku polskim i angielskim.
- Nie należy formatować tekstu tabulatorem, spacjami, a także nie używać do usuwania pojedynczych liter na końcu linii klawiszy SPACJA + ENTER.

SZCZEGÓŁOWE WYMAGANIA EDYTORSKIE:

1. Czcionka Times New Roman, rozmiar – 12;
2. Interlinia – 1,5;
3. Marginesy – 2,5;
4. Imię i nazwisko Autora, reprezentowana uczelnia – wyrównanie do lewej strony;
5. Tytuł – rozmiar 14 – wyśrodkowany oraz pogrubiony;

6. Podtytuł – rozmiar 12 – wyśrodkowane oraz pogrubione;
7. Cytaty umieszczone w cudzysłowie;
8. Kursywa w tekście powinna być zastosowana tylko i wyłącznie do zapisu tytułów książek, artykułów oraz obcojęzycznych nazw i zwrotów.

Przypisy

Przypisy powinny być skonstruowane w następującym porządku: pierwsza litera imienia, nazwisko, tytuł publikacji, data wydania, strona, np.: A. Tomaszewski, *Obronność w teorii i praktyce*, [w:] A. Polak, K. Krakowski (red.), *Obronność jako dyscyplina naukowa*, AON, Warszawa 2015, s. 44.

Bibliografia

1. Pełne dane bibliograficzne prosimy podać na końcu artykułu.
2. Wykaz publikacji prosimy uporządkować alfabetycznie według nazwisk autorów.
3. Przykład:
  - Kamińska M., *Jak prawidłowo rozliczyć dochód z akcji*, „Rzeczypospolita” z dnia 9 grudnia 2010 r.
  - Kuźniar R., *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, Warszawa 2006.
  - *World health report 2013: Research for universal health coverage* (2013), World Health Organization, <http://www.who.int/whr/2013/report/en/>.

Tabele i wykresy

Wykresy, rysunki oraz tabele powinny być opisane według następującego schematu: czcionka Times New Roman – 10, tytuł powinien być podany nad, a informacja o źródle – pod wykresem bądź tabelą, w przypadku rysunków – tytuł i informacja o źródle będą pod rysunkiem.

Zaleca się wykonywanie rysunków w programach tworzących grafikę wektorową, np. CorelDRAW.

EDITORIAL REQUIREMENTS – DEFENCE SCIENCE REVIEW

You are kindly requested to prepare the texts according to the requirements bellow.

The article that has been prepared to submission, should be completed, that is the main text should be prepared and supplied with attachments (footnotes, bibliography, index, captions under illustrations, etc.) and delivered with a set of drawings – provide an e-mail: redakcja.pno@wat.edu.pl.

The text should be accompanied by information about the author:

- the exact address for correspondence
- the academic degree, position and the place of work.

INFORMATION ABOUT THE TEXT:

- The text of articles in Polish, Russian or English – it may also be the national language.
- All text should count up to 40 thousand characters that is 20-25 standard pages – including the main text, abstracts, keywords, tables and charts, footnotes and bibliography.
- The text should be included in abstracts both, in Polish or Russian and English language (maximum of 1200 characters); including indication of the goals, methods of analysis and the main conclusions and exposure of the added value obtained from the undertaken problems.
- To the text should included the keywords (5 to 8 words), in Polish or Russian and English language.

DETAILED EDITORIAL REQUIREMENTS:

1. Font size – Times New Roman font, size – 12;
2. Line spacing – 1,5;
3. Margins – 2,5;
4. Name and surname of the author, represented the university – left alignment;
5. Title – size 14 – centered and bold;
6. Subtitle – size 12 – centered and bold;
7. Quotations enclosed in quotation marks;
8. Italics in the text should be used only to record the titles of books, articles, foreign names and phrases.

References

References should be constructed in the following order: initial, surname, title, publishing date, page number, e.g.: A. Tomaszewski, *Obronność w teorii i praktyce*, [in:] A. Polak, K. Krakowski (ed.), *Obronność jako dyscyplina naukowa*, AON, Warszawa 2015, p. 44.

Bibliography

1. Please, indicate full biographic data at the end of the article.
2. List of publications please arrange alphabetically by the authors names.
3. Example:
  - Kamińska M., *Jak prawidłowo rozliczyć dochód z akcji*, „Rzeczypospolita” z dnia 9 grudnia 2010 r.
  - Kuźniar R., *Polityka i siła. Studia strategiczne – zarys problematyki*, Warszawa 2006.
  - *World health report 2013: Research for universal health coverage* (2013), World Health Organization, <http://www.who.int/whr/2013/report/en/>.

Tables and graphs

Charts, graphs tables and drawings should be described by the following scheme: font Times New Roman – 10, the title and the information about the source should be placed below the drawing, in case of the graph, chart or table – the title should be above and the information about the source should be placed below.

It is recommended making drawings in programs creating vector graphics in. CoreDRAW.

РЕДАКЦИОННЫЕ ТРЕБОВАНИЯ «ОБОЗРЕНИЯ НАУК ОБ ОБОРОНЕ»

Горячая просьба о приготовление текстов согласно со следующими указаниями:

Присылаемый для публикации материал должен быть исполнен в текстовом редакторе WORD или компатибельным с ним. Статья должна состоять из основного текста вместе с приложениями, а именно: библиографией, индексами, надписями под иллюстрациями, а также всеми чертежами. Готовое изделие должно быть отправлено на адрес электронной почты: redakcja.pno@wat.edu.pl.

Текст должен сопровождаться информацией об авторе:

- точный адрес для корреспонденции,
- ученое звание, занимаемая должность и место работы,
- примечание об авторе на русском и английском языках.

ИНФОРМАЦИЯ О ТЕКСТЕ:

- Текст статей может быть на плоском, русском или английском языках.
- Весь текст должен состоять из 40 тысяч печатных знаков, то есть 20-25 страниц обычного машинописного текста, в том числе сам текст, аннотации, ключевые слова, таблицы и диаграммы, сноски и библиографии. В приложении к тексту должны быть ссылки на польском и английском языке (максимально 1200 печатных знаков), содержащие указание целей, методов анализа и основных выводов, а также экспозиция добавленной стоимости, полученной с данной проблематики.
- Название статьи на польском и английском языке,
- Приложение к тексту должно содержать ключевые слова (от 5 до 8 слов на польском и английском языке),
- Не следует форматировать текст при помощи клавиш таб и пробел, а также не следует использовать клавиш пробел + ввод для стирания одиночных букв в конце строки.

ПРИМЕЧАНИЯ РЕДАКТОРА:

1. Шрифт Times New Roman, размер – 12;
2. Интерлиния – 1,5;
3. Пола – 2,5;
4. Имя и фамилия Автора, **представляемое ВУЗ – выравнивание по левой стороне;**
5. Название – размер – 14 – выравнивание по центру и жирный шрифт;
6. Подзаголовок – размер – 12 – выравнивание по центру и жирный шрифт;
7. Цитаты в прямой речи;
8. Курсив в тексте следует применять только и исключительно для записи названий книг, статей, а также для иностранных слов и фраз.

Ссылки

Ссылки должны быть уложены в следующем порядке: первая буква имени, фамилия, название статьи, дата издания, страница, [в:] А. Томашевский, *Оборона в теории и практике*, АОН, Варшава 2015, стр. 44.

Библиография

1. Полные библиографические данные укажите, пожалуйста, в конце статьи.
2. Список статей следует разместить в алфавитном порядке согласно фамилий авторов, например:
  - Каминская М., *Как правильно учитывать доходы от акций*, „Rzeczpospolita” от 9 декабря 2010.
  - Кужняр Р., *Политика и сила. Стратегические исследования – проблемы контурные*, Варшава 2006.
  - *World health report 2013: Research for universal health coverage* (2013), World Health Organization, <http://www.who.int/whr/2013/report/en/>.

Таблицы и диаграммы

Диаграммы, чертежи и таблицы должны быть описаны в соответствии со следующей схемой: шрифт Times New Roman – 10, название должно быть дано выше, а источник информации – под таблицей, в случае чертежей-название и информация об источнике – под чертежом.

Рекомендуется выполнять чертежи в программах создающих векторную графику, например, CorelDRAW.